

успијевао. Доиста, многи руководи оци покрета, чланови Партије, Скоја и родољуби Београда пали су у руке непријатеља, да би послуже исљећења и мучења били стријељани или упућени у концетрационе логоре. Народноослободилачки покрет Београда посебно је тешко погодила провала у пролеће 1942. године. Али окупатору није никада успјело да покрет макар привремено онемогући у раду, а камоли да га уништи. Умјесто проваљених и разбијених партијских и скојевских организација ницале су нове, а мјеста стријељаних и похапшених комуниста и родољуба заузимали су нови активисти. Покрет се стално обнављао и настављао борбу. Слободарски Београд и његови грађани нијесу могли дозволити да мирно подносе окупацију и терор, док су широм Југославије вођене борбе против окупатора и његових сарадника.

И поред тешких губитака и искушења у неравноправној борби са многоструко јачим непријатељем, народноослободилачки покрет Београда се, захваљујући упорном раду Партије и масовном родољубљу грађана, стално обнављао и јачао, да би на крају одиграо значајну улогу у помоћи Народноослободилачкој војсци и Црвеној армији приликом ослобођења града.

Сјећања у овој књизи писана су непосредно и сугестивно, читалац преживљава вријеме о коме се говори, осјећа атмосферу, живот и борбу града под окупацијом. Ова публикација Архива града Београда представља озбиљан допринос изучавању историје народноослободилачког покрета Београда и веома ће корисно послужити за упознавање шире јавности, посебно младе генерације, са учешћем и борбом Београда у рату и револуцији.

С. Станишић

Олга Зиројевић: „ТУРСКО ВОЈНО УРЕЂЕЊЕ У СРБИЈИ 1459—1683“

Београд 1974, Историјски институт, посебна издања, књ. 18, уредник Даница Милић

Одавно се наметало питање како су релативно малобројни Турци Османлије могли да за једно доста кратко вријеме сруше средњовјековне државе на Балкану и Византију, те да створе царство које се ширило на три континента. Напори раније историографије, засновани углавном на грађи нетурског поријекла, нијесу били особито успјешни. Тек од педесетих година наше вијека, све веће коришћење извора, у првом реду турских, дало је доста значајне резултате у обради тзв. турског периода наше историје. Рад Олге Зиројевић представља даљи корак у изучавању тематике османлијске владавине у нашим земљама.

У прве двије главе у основним тезама конкретно се излажу војни успјеси Османлија од маричке битке 1371. до битке на Мохачу 1526. године. То су углавном освајања Србије и турско-угарски сукоби и четовања — уз велико

учешће Срба — све до слома Угарске. И поред извјесних узмака и застоја, показује се елементарна снага турске инвазије као и то да су Срби пружили заиста најснажнији отпор. Међутим, како се већ овдје читује, Турци су и Србе и друге хришћане у освојеним областима умјели да укључују у свој војни систем, значајно се ослањајући на њих у даљим освајањима.

У даљим поглављима налазимо кључ за објашњење тајне турских војних успјеха. У трећој глави разматра се управна подјела земље, у четвртој одбрана и обезбјеђење земље, а у петој турски војни походи и обавезе покороног становништва. Османско царство имало је изразито војни карактер — војна организација била је окосница његове цјелокупне, државне, политичке, привредне и друштвене структуре. Зато обрада војног уређења ос-

манске државе обухвата истовремено и питања друштвеног и правног положаја нашег народа у периоду турске владавине. Када би Турци заузели једну област одмах би обавили попис становништва и извршили подјелу на феудална лена, тимаре и зеамете. Уживаоци ових посједа, спахије, односно тимарници и заими, имали су (у складу са величином, односно висином прихода са тих посједа) тачно утврђене војне обавезе. Спахијска коњица, изграђена на систему тимара, чинила је основу осаманске војне моћи. Но, значајну улогу у турској војној сили, особито у раном периоду, имало је хришћанско становништво. То су хришћански спахије, војници, власи, мартолози, акинџије, затим разни мајстори, мереметџије, дунђери, мимари, нецари, ковачи, стрелари, лукари, штитари итд. Потреба за наоружањем утицала је на развитак заната у нашим земљама. Многобројне тврђаве, кале или хисари од тврдог и паланке од меког материјала, подизане особито у приграничним појасевима и поред Цариградског друма, утицале су на

лик земље. Тврђаве су у великом броју случајева послужиле за настајак насеља и градова у Србији. Јасно, највећи терет око одбране падао је на леђа домаћег, претежно хришћанског становништва, у виду многобројних наме-та и обавеза.

Богата документација, прије свега турског поријекла, као и обимна домаћа и страна литература, омогућила је аутору да питање османског војног уређења добро проучи и научно историјски ваљано изложи. Добили смо јелно лијепо штиво, интересантно за стручњаке а привлачно и за шири круг читалаца. Књига има 258 страница текста и 60 страница прилога. Прилози садрже попис санџак-бегова, табелу прихода санџак-бегова, попис посједа санџак-бегова (Хасови мирилије), јелан инвентар ратног материјала у Београдској тврђави, рјечник турских израза и 15 илустрација. Прилози су не само вриједне инфомације и илустрације него и добар упут историчару истраживачу.

Др Новак Ражнатовић

(„Школска књига“ и ТЛОС, Загреб 1974)

ПОВИЈЕСНИ АТЛАС

Прошле године је у издању „Школске књиге“ и ТЛОС-а (раније „Учила“) у Загребу штампан *Повијесни атлас*, чији су приређивачи др Јосип Лучић и Благота Драшковић.

Историјски атлас је намијењен ученицима виших разреда основне школе. Значај његов није, мој међутим, само у томе што је то први приручник ове врсте за ученике виших разреда основне школе, већ више у чињеници да ће његово дидактичко обликовање и лично-графичка рјешења, зналачки прилагођена узрасту ученика којима је он намијењен, допринјети да се знатно квалитетније обрађује историја од V до VIII разреда основне школе. Овај приручник ће у свему учинити да

ученици овладају многим садржањима из историје, и то лакше и трајније.

У савременој настави историје атлас је веома важан, битан извор знања. Ниједна друга књига није тако подесна да омогући визуелну комуникацију у простору и времену. Историјски атлас знатно доприноси да ученици боље схвате историјске појаве и процесе и њихово одражавање на одређене просторе. Он битно утиче на продубљивање знања која се садрже у уџбеницима и другој историјској литератури, односно омогућава да ученицима остану у свијести знатно дубљи трагови о појединим географским просторима, државама, политичким промјенама и ширим размјенама на континентима; кре-